

جهاد تبیین در سبک شعری کمینه‌گرا:
واکاوی ترامنتی کوتاه‌سروده‌های غلامرضا کافی
محمد هادی جهان‌دیده*
رباب آدم‌زاده**

چکیده

ادبیات پایداری معناگراست و محتوای آن می‌تواند در هر قالبی ظاهر شود. اشعار کمینه‌گرا سهمی ویژه در ادبیات پایداری معاصر دارند و در راستای جهاد تبیین بر سه محور عمده‌ی یادآوری، بازخواست و واگویی مطرح می‌شوند. غلامرضا کافی با پیروی از اصول کمینه‌گرایی، کوتاه‌سروده‌هایی را آفریده‌است که با داشتن ویژگی‌های صوری و محتوایی همچون حجم محدود، واقع‌گرایی و سادگی کلام نشانگر مهارت وی در این سبک نوین ادبی هستند. هدف از این پژوهش آن است که در چارچوب نظریه ترامنتی ژنت به واکاوی مجموعه اشعار ترانک‌ها (۱۳۸۴) و مسافر/ایستگاه بعد (۱۳۹۶) پردازد و نقش روابط ترامنتی این آثار برگزیده را در پیشبرد جهاد تبیین نشان دهد. روش تحقیق از نوع توصیفی-تحلیلی با استفاده از نرم افزار SPSS۲۵ است. میزان فراوانی و درصد وقوع گونه‌های ترامنتی و عناصر سازنده‌ی جهاد تبیین بر مبنای آزمون خی‌دو محاسبه خواهند شد. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که «سرمنتی» و «اخلاق‌مداری-زمان‌آگاهی» در مجموعه اشعار ترانک‌ها (۱۳۸۴) و مسافر/ایستگاه بعد (۱۳۹۶) به ترتیب دارای فراوانی و درصد وقوع بیشتری نسبت به سایر گونه‌های ترامنتی و عناصر سازنده‌ی جهاد تبیین هستند و میان آن‌ها رابطه‌ی معناداری وجود دارد. غلامرضا کافی در این آثار برگزیده، عناصر سازنده‌ی جهاد تبیین را با شگردهای زبانی

---

* استادیار زبان و ادبیات انگلیسی، گروه ادبیات انگلیسی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران (نویسنده مسئول)

M.H.Jahandideh@Pnu.ac.ir

** مدرس مدعو گروه انگلیسی، دانشکده زبان‌های خارجی و روابط بین‌الملل، دانشگاه شهید اشرفی اصفهانی، اصفهان، ایران

r.adamzadeh@ashrafi.ac.ir

تاریخ پذیرش مقاله:

تاریخ دریافت مقاله:

برجسته کرده است. این کوتاه‌سروده‌های عاطفه‌مند و معناپسند محل نمود وجه انتقادی هستند که با سبک‌های هندی و خراسانی رابطه‌ی سرمتنی دارند و افق‌های تازه‌ای از معنای ناب را برای خوانندگان تبیین می‌کنند.

واژه‌های کلیدی: جهاد تبیین؛ کمینه‌گرایی؛ کوتاه‌سروده؛ واکاوی ترامنتی

۱. مقدمه

۱.۱. انواع جهاد

در گفتمان اسلامی، "جهاد" به انواع سه‌گانه‌ی اصغر (جنگ نظامی با دشمنان)، اکبر (مبارزه با نفس) و کبیر (نبرد فرهنگی) تقسیم می‌شود. اصطلاحاتی همچون "جهاد کبیر" و "قدرت نرم" در زمره‌ی مفاهیم پرکاربردی هستند که هر کدام به شیوه‌ی خاصی از جهاد یا آمادگی برای مقاومت اسلامی اشاره می‌کنند. مقام معظم رهبری (مدظله العالی)، در مورد جنبه‌های نظری و عملی نظریه‌ی مقاومت فرموده‌اند: «معنای نظری این است که تبیین کنید؛ هم در بین خودتان و هم محیطی که در آن‌جا قرار دارید...، از لحاظ عملی، جریان مقاومت را ما حق جوان‌ها می‌دانیم» (بیانات مقام معظم رهبری، ۱۳۹۷/۸/۱۲). جهاد کبیر، عبارتی چتری، جامع و فراگیر است که مفاهیم دیگری همچون "جهاد تبیین" را پوشش می‌دهد اما در رویکرد، هدف، عملکرد و سطح کاربردی با قدرت نرم تفاوت دارد.

۲.۱. تعریف جامع از جهاد تبیین:

تبیین به معنای شفاف‌سازی و روشن‌گری است که تبیین و روشن‌شدن، پیامدهای شیرین آن هستند (نظافت‌یزدی، ۲۸:۱۴۰۲). لازمه‌ی تبیین (برجسته‌سازی است. باید راه خیر و شر برجسته شود تا به راحتی بتوان آن‌ها را از هم تشخیص داد) «همان: ۲۹». جهاد تبیین، تلاش علمی مبتنی بر روشن‌گری با بیان منطقی و مستدل است که در راستای معرفی حقایق دینی، مذهبی و انقلابی انجام می‌شود. این‌گونه از جهاد بر رفع شُبُهات ذهنی صورت می‌گیرد که ممکن است ذهن جامعه، بویژه جوانان را غبارآلود ساخته باشد. جهاد تبیین دارای دو وجه است.

وجه خاص آن «مبارزه با دشمن است که استاد تحریف و قلب حقایق و به اصطلاح عملیات روانی است» (نصیری فرد، ۱۴۰۱: ۲۶). اما معنای عام تبیین این است که «ما انسان‌ها تعهدی به حقیقت داریم که در هر مقطع تاریخی ممکن است به یک صورت برای ما مسئولیت‌آفرین باشد» (همان: ۲۷). رهبر فرزانه‌ی انقلاب (دامه‌برکاته)، جهاد تبیین را یکی از انواع گوناگون جهاد برشمرده و فرموده‌اند: «جهاد شامل جهاد فکری، جهاد عملی، جهاد تبیینی، تبلیغی و جهاد مالی است. امروز به خاطر این که ما این فریضه (فریضه تبیین) را درست انجام نداده‌ایم یک عده‌ای دچار گمراهی‌اند» (بیانات مقام معظم رهبری، ۱۳۹۵/۲/۲۹). از آغاز تشکیل نظام مقدس جمهوری اسلامی ایران، جهاد تبیین از پربسامدترین مضامین در منظومه‌ی فکری حضرت امام خمینی (قدس سره)، بوده است. در سال‌های اخیر، مقام معظم رهبری (مدظله العالی) بر جهاد کبیر در سایه‌ی تبیین تاکید داشته‌اند: «امروز این جهاد کبیر به میزان زیادی متوقف به تبیین است؛ تبیین، بیان کردن، روشن‌گری؛ امروز روشن‌گری لازم است. سعی کنید ذهن‌ها را با عمق‌یابی، به اعماق حقایق برسانید» (بیانات مقام معظم رهبری، ۱۳۹۵/۳/۳). پیشینه‌ی بکارگیری واژه‌ی جهاد کبیر به دوران صدر اسلام می‌رسد. خداوند متعال می‌فرماید: «فَلَا تُطِعِ الْكَافِرِينَ وَجَاهِدْهُمْ بِهِ جِهَادًا كَبِيرًا» (قرآن کریم، ۱۳۷۹: ۴۹۱) تدبیر در مرجع ضمیر «به» مخاطبان را به این نکته رهنمون می‌سازد که قرآن «بهترین ابزار جهاد علمی، فرهنگی و نیرومندترین وسیله‌ی بحث و محاجه با دشمنان اسلام است» (قرائتی، ۱۳۸۳: ۲۶۹). کوتاه‌سروده‌های پایداری که از دریای نور قرآنی سرچشمه گرفته‌اند، سهمی ویژه در تحقق جهاد تبیین و اتحاد امت اسلامی دارند. ادبیات پایداری با هدف تعالی فرهنگی و روشن‌گری پیرامون سه محور عمده‌ی یادآوری، بازخواست و واگویی می‌چرخد و از آنجا که سرشتی معناگرا دارد در قالب‌های سستی و آزاد ظاهر می‌شود.